

พ

นที่ชุมน้ำในประเทศไทย ประกอบด้วย ป่าชายเลน ป่าพุด หนองบัว บึง ลุ่มน้ำ ทุ่งนา ที่เลสานบ แล้วแม่น้ำ กะขักระยะอุ่นที่ท่วมประเทศไทยเนื้อที่ รวมทั้งหมดประมาณ 27,63 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 6.75 ของประเทศไทย และในจำนวนนี้ มีพื้นที่ชุมน้ำที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติ 61 แห่ง คือ ดับacho 48 แห่ง ซึ่งคณะกรรมการอนุสหติ Ramsar ได้มีมติให้เสนอพื้นที่ชุมน้ำ เทศบาลล่าสัตว์ป่าเป็นโภคภัณฑ์ บึง บ่อระพัด แหล่งน้ำและสัตว์ป่าเป็นโภคภัณฑ์ อยู่ในสหภาพ ทุกงานแห่งชาติสามารถร่วมของอุตสาหกรรม ตอน ห้องน้ำลอด เทศบาลล่าสัตว์ป่าสัตว์ป่าสัตว์น้ำ (พุทไธะแลง) อุทุกงานแห่งชาติที่มาเจ้าไขม- เทศบาลล่าสัตว์ป่าเกลลิน-ปากน้ำตั้งรับ อ่าว พังงา และปากแม่น้ำกระเบื้อง เป็น Ramsar Site โดยแห่งแรกที่นำเสนอพร้อมการเข้าร่วม เป็นภาคีอนุสหติ Ramsar ต่อ พรุดวน ที่เส้นทาง เทศบาลล่าสัตว์ป่าที่เลนอ่าง ซึ่ง ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีอนุสหติ Ramsar ตั้งแต่วันที่ 13 กันยายน 2541

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พื้นที่ชุมน้ำ

WETLANDS

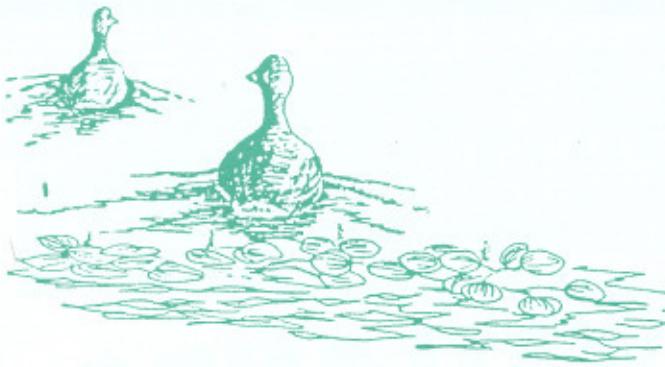

พื้นที่ชุมน้ำ (WETLANDS) คืออะไร

คำจำกัดความตามอนุสหติ Ramsar Convention หรือ อนุสหติ Ramsar คือ พื้นที่ชุมน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ กล่าวว่า “พื้นที่ชุมน้ำ หมายความถึง ที่อุ่น ที่ร่วนลุ่ม ที่อุ่มชื้นและพุ่งแล้งน้ำ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่มีน้ำซึ่ง หรือท่วมอยู่ทุกวันและชั่วคราวทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล ทั้งที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม รวมไปถึงที่ชายฝั่งทะเลและที่ไม่ทะเล ในบริเวณซึ่งเมื่อน้ำลดลงด้วยความลึกของระดับน้ำไม่เกิน ๖ เมตร”

พื้นที่ซึ่งมีลักษณะจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ชุมน้ำ จึงรวมถึง ห้วย หนอง คลอง บึง บ่อ กระพัง (ตะระพัง) บาราย แม่น้ำ ลำธาร แคว ชะenan ชานคลอง ผึ้งน้ำ สมบาร สระ ที่เลสานบ แม่น้ำ อุ่น ถูก ทุ่ง กรีน นาม บุ่ง ทาม พรุ สนุ่น แกะ น้ำตก หาดทิน หาดกรวด หาดกราย หาดโคลน หาดเลน ชายทะเล ชายผังทะเล พืดทินบีการัง แหล่งหญ้าทะเล แหล่งสหารย์ทะเล คุ้ง อ่าว ดินคอนกรีตหล่อบริเวณ ช่องแคม ชาะวากะเล ตะกาด หนองน้ำกร่อย บ่าพุด บ่าชัยเลน บ่าไก่กาง บ่าจาก บ่าแสม รวมทั้ง นาข้าว นากรุ้ง นาเกลือ บ่อปลา อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

พื้นที่คุณน้ำมีความค่าและความสำคัญอย่างไร

พื้นที่ชุมชน้าเป็นระบบในศึกษาที่มีบุกบาทหน้าที่ตลอดจนคุณค่าและความสำคัญต่อวิถีชีวิต ทั้งของมนุษย์ พิชัยและสัตว์ ทั้งทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ คุณประโยชน์ที่พึงมีเพื่อได้รับจากพื้นที่ชุมชน้า ได้แก่

- เป็นแหล่งน้ำ ทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ที่คน พิช และสัตว์ เช้าไปใช้ประโยชน์ได้โดยตรง หรือนำน้ำมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ เช่น การอุบัติกรรม การเกษตร การเลี้ยงสัตว์ อุตสาหกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นันทนาการ ฯลฯ นอกจากนั้นพื้นที่ชุมชนน้ำยังช่วยรักษาสมดุล ของระบบน้ำได้ดี โดยน้ำภายในพื้นที่ชุมชนน้ำซึ่ง เป็นน้ำผิวดินจะด้อยกว่า ให้ถ่ายเทลงสู่ชั้นน้ำได้ดี กลยุทธ์น้ำให้พื้นที่ใส่สะอุด หากจัดการควบคุม อัตราการน้ำหน้าเขื่อนมาให้เหมาะสมและดูแล รักษาคุณภาพน้ำให้ดี จะสามารถอนุรักษ์ชีวมีชีวิตริมแม่น้ำได้ดี อย่างยั่งยืน ในทางกลับกันน้ำในชั้นน้ำได้ต้น กิจการ ให้กลับชีวมีชีวิตอยู่ในพื้นที่ ชุมชน เป็นแหล่งน้ำใช้ของชุมชนที่อยู่โดยรอบได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้ง

- เป็นแหล่งเก็บกักน้ำฝนและน้ำท่า ที่ให้ผลประโยชน์จากการฟื้นฟูดอนบันช่องลุ่มน้ำ แทนที่จะปล่อยออกไปสู่ท้องทะเลริมทั้งหมด ช่วยลดและป้องกันปัญหาน้ำท่วมฉับพลันที่จะเกิดกับพื้นที่โดยรอบ หากพื้นที่ชุมชนน้ำถูกกฎหมายหรือเปลี่ยนแปลงไป จะเกิดปัญหาน้ำท่วมน้ำขังบ่ออย่างซึ้ง

- ช่วยป้องกันรักษาชายฝั่งทะเลและลดการพังทลายของชายคลองชายฝั่ง พืชพรรณในพื้นที่ชุมชนฯ ที่ริมคลอง ชายฝั่งคลองและชายฝั่งทะเล ที่โอดเด่นเห็นได้ชัดที่สุด คือ ป่าชายเลน จะช่วยยึดดิน ปะทะแรงลมพายุ กระแทกแน่น และคุ้มครองรักษาชายฝั่งพื้นที่กิจกรรมและการท่องเที่ยว

- ช่วยชี้ลออกการให้ลงของน้ำ ตักจันตะกอนที่พัดพามาจากพื้นที่ตอนบน พื้นที่ซึ่งมีน้ำรายฝั่งทะเล คือ ปราการด้านสุดท้ายของพื้นที่ซึ่งมีน้ำ ก่อนที่น้ำภายนอกสู่แม่น้ำจะไหลออกสู่ทะเล ผิวน้ำที่วันนี้อยู่ในพื้นที่ซึ่งมีน้ำ เช่น อ้อ แนวอก และหอย้า ช่วยชี้ลออกความเร็วของน้ำ กักเก็บตะกอน จึงช่วยลดการดีนเขินของอ่าวและรักษาความภาพของพื้นที่ชายฝั่งทะเลและน้ำในทะเล

- ช่วยตักจับกักเก็บธาตุอาหารที่ถูกพัดพา มา กับน้ำและตะกอนไว้ ไม่ว่าจะเป็นน้ำย า ส่วนเกินจากพืชน้ำที่เกษตรกรรม น้ำทึบจากชุมชน และอุตสาหกรรมรวมทั้งน้ำทึบจากแหล่งเพาะปลูก เช่น สัตว์น้ำ พืชพรรณ และสัตว์ว่ายในพื้นที่ชุมชน สามารถดึงธาตุอาหารเหล่านั้นไปใช้เพื่อการ เจริญเติบโต หากจัดการอย่างเหมาะสม ก็เป็นภัย ผลผลิตพืชและสัตว์จากพื้นที่ชุมชนนี้อย่างเป็น ระบบ มีการหมุนเวียนให้ธาตุอาหารที่ถูกเก็บกักไว้ นี้อย่างสมดุล นอกจากระบบเกิดผลตอบแทนทาง เศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ยังช่วยให้คุณภาพน้ำดีขึ้น ช่วยลดผลกระทบที่เกิดต่อสภาพแวดล้อมได้ อีกด้วยหนึ่ง

- ช่วยตักจัดกักเก็บสารพิษหลายชนิดที่ยึดเกาะอยู่กับอนุภาคของดินที่พัฒนามากับน้ำและตะกอนไว้ ช่วยลดอันตรายที่จะเกิดกับระบบนิเวศโดยรอบ

□ มีทรัพยากรธรรมชาติที่คนสามารถเข้าไปเก็บเกี่ยนนำมาใช้ประโยชน์ได้มากตามลายชนิดซึ่งล้วนเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวัน ความเป็นอยู่ของประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ชุมชน และมีความสำคัญต่อสภาพเศรษฐกิจสังคมโดยส่วนรวมของชาติได้แก่

- ◆ ทรัพยากรื้อไม้ทั้งในรูปของพืชพรรณที่อาจนำมาใช้เป็นอาหาร สมุนไพร นำผลผลิตไม้มาแปรรูปเป็นวัสดุใช้สอยในครัวเรือน เช่น เนื้อไม้ ยางไม้ ทำอุปกรณ์เครื่องมือการทำอาหาร กิน โดยเฉพาะเครื่องมือประมง เช่น โงง พาง ลอง นำมาใช้เป็นวัสดุทำเสา รั้วน้ำ คอกสัตว์ รวมทั้งนำมาใช้เป็นวัสดุดิบของอุตสาหกรรมในครัวเรือน

- ◆ ทรัพยากรื้อและสัตว์ป่า มีทั้งพืชและสัตว์ที่เป็นอาหารของคนและสัตว์ สัตว์หลายชนิดในพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งอาหารไปรษณีย์ในท้องถิ่น พืชหลายชนิดนำมาใช้ทำฝาบ้าน หลังคา เป็นต้น หรือ พืชบางชนิดใช้ทำเส้นใย สิบ้อม สมุนไพร ตลอดจนวัสดุดิบสำหรับอุตสาหกรรมในครัวเรือน

- ◆ ทรัพยากระยะง พื้นที่ชุมชนเกือบทุกแห่งเป็นถิ่นที่อยู่ที่หากิน ที่วางไว้ และเลี้ยงสุกอ่อนของปลาขนาดนิด 2 ใน 3 ของปลาที่รับประทานต้องใช้ช่วงเวลามีช่วงใดก็ช่วงหนึ่งในพื้นที่ชุมชน

- ◆ ทรัพยากรื้ออาหารสัตว์ป่านที่ชุมชน อุดมสมบูรณ์ด้วยหญ้าและต้นไม้ โดยเฉพาะในบริเวณที่ร่วนน้ำท่วมเป็นบริเวณกว้าง เมื่อหมดหน้าน้ำ หญ้าอ่อนระดับต้น ต้นไม้ขึ้นปกคลุมเป็นแหล่งอาหารสำคัญของปศุสัตว์ จึงมีความสำคัญต่อชุมชนที่เดินทางสัตว์ป่า ทั้งที่เดินทางไวเพื่อบริโภค เพื่อใช้แรงงาน และเพื่อขาย

- ◆ ทรัพยากรการเกษตร พื้นที่ชุมชนหลายแห่งถูกใช้เพื่อทำเกษตรกรรม ทั้งที่ใช้ทำการเกษตรปลูกข้าวและผัก รวมทั้งการทำอาหารที่ถูกพัฒนามาร่วมกับน้ำ ตลอดจนการเพาะปลูกพืชผัก เป็นอาหารของทั้งคนและสัตว์ และการเพาะปลูกแบบカラฟาร์ โดยเฉพาะการปลูกข้าวทั้งนาแห้งและชลประทาน รวมทั้งการเพาะเดินทางสัตว์น้ำ ปลูกนา กำจัดเศษอาหารในพื้นที่ชุมชน หากได้รับการจัดการอย่างถูกต้องเหมาะสมจะสามารถให้ผลผลิตที่มั่นคงและยาวนานได้

□ เป็นแหล่งส่งผ่านเคลื่อนย้ายถ่ายเทธาตุอาหารและมวลชีวภาพ ไปตามเส้นทางน้ำ หรือตามการไหลของน้ำผิดนิสัยเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ระบบนิเวศโดยรอบและบริเวณใกล้เคียง

□ เป็นแหล่งทรัพยากรพัฒนาทรัพยูปแบบ เช่น ไม้เพื่อการเผาถ่าน ไม้พินเพื่อการหุงต้ม สมุนไพร หรือเพื่อให้ความอบอุ่น เช่นเพลิงเพื่อใช้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น ใช้ร่มคันปลา รวมทั้งเชื้อเพลิงในรูปของพีท (peat)

□ มีความสำคัญต่อการคมนาคมในท้องถิ่น เป็นเส้นทางคมนาคมที่มีประสิทธิภาพ เส้นค่าใช้จ่ายน้อย และเกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อย

□ เป็นแหล่งรวมสายพันธุ์พืชและสัตว์ประจำถิ่น อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสายพันธุ์ ที่มีลักษณะเด่นเป็นที่ต้องการในเชิงพาณิชย์

□ มีความสำคัญทางนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์ธรรมชาติ ถึงมีชีวิตหลายชนิดต้องพึ่งพาอาศัยพื้นที่ชุมชนนี้เพื่อความสมมูลน้อยของวงจรชีวิต พืชและสัตว์ป่าหลายชนิดจะพบเห็นได้เฉพาะในพื้นที่ชุมชนเท่านั้น

□ มีความสำคัญต่อนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยว จิกรรมที่พบเห็นได้เสมอ เช่น การเล่นกีฬาทางน้ำ การตกปลา การลุกนั่ง การถ่ายภาพธรรมชาติ การศึกษาธรรมชาติ การศึกษาชีวิตสัตว์ป่า การว่ายน้ำ ล่าม้า การเล่นเรือ การพายเรือเล่น และอื่นๆ อีกมากมาย

□ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น พื้นที่ชุมชนหลายแห่งเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ หลังของท้องถิ่น ศาสนา และความเชื่อของชุมชน

□ เป็นแหล่งสำคัญสำหรับการศึกษาวิจัยทางธรรมชาติวิทยา การศึกษาบนการความสมดุลในระบบนิเวศธรรมชาติทั้งระบบ เป็นแหล่งที่สมควรทำการติดตามตรวจสอบคุณภาพ ถึงแนวล้อม เป็นสถานที่ใช้สอน ให้การศึกษา และให้การอบรมแก่ประชาชนได้ทุกกลุ่มทุกระดับ

□ เป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์และมีบทบาทช่วยส่งเสริมรักษาความสมดุลของชีวภาพ ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ เช่น เป็นแหล่งสะสมคาร์บอน ช่วยรักษาสมดุลของภูมิอากาศท้องถิ่น เป็นต้น

ก้าม... ต้องเสนอพื้นที่ชุมน้ำของประเทศไทย เป็นพื้นที่ชุมน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรือ แรนชาร์ไซต์ (Ramsar Site)

เพื่อประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุมน้ำ (อนุสัญญาแรนชาร์) เป็นลำดับที่ 110 ซึ่งพันธกรณีย์ของอนุสัญญา มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2541 ซึ่งการเสนอพื้นที่ชุมน้ำที่มีความสำคัญระหว่างนานาชาติบรรจุไว้ในทะเบียนพื้นที่ชุมน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (แรนชาร์ไซต์) เป็นภารกิจหลักที่ประเทศไทยต้องดำเนินการ

โดยการเสนอพื้นที่ชุมน้ำให้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (แรนชาร์ไซต์) จะต้องเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุมน้ำ ซึ่งจะพิจารณาคุณค่าและความสำคัญในเรื่องระบบนิเวศทั้งพืชและสัตว์เป็นหลัก

ผล ผล สย

ของการนำพื้นที่เข้าบรรจุไว้เป็นพื้นที่ชุมน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรือแรนชาร์ไซต์ (Ramsar Site)

□ พอดี

- ชุมชนในพื้นที่ได้รับทราบหลักการของนานาประเทศ ทั่วโลกในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุมน้ำ และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อย่างชាយฉลาด และมีส่วนร่วมในการนำหลักการมาปรับใช้เพื่อการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง อย่างเหมาะสม
- เป็นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยช่วยให้คงสภาพหรือเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์ไม้ ต้นไม้ ลักษณะ สัตว์ป่า ประการัง หญ้าหางเส และการจัดการที่เหมาะสม อันเนื่องจากความตระหนักรถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรเหล่านี้
- มีส่วนช่วยเป็นจุดนำในการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และใช้พื้นที่ชุมน้ำอย่างชาญฉลาดให้แก่ประชาชนทั่วไป ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งเป็นการช่วยให้มีทรัพยากรธรรมชาติใช้ได้ตลอดไป
- เป็นการนำข้อเรียงมาสู่ประเทศไทย ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทำให้พื้นที่ชุมน้ำแห่งนี้เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก และเพิ่มโอกาสที่จะได้สนับสนุนความช่วยเหลือในด้านงานอนุรักษ์ และการจัดการพื้นที่ชุมน้ำ เนื่องจากในสถานการณ์ปัจจุบันพื้นที่ชุมน้ำทั่วประเทศไทยถูกคุกคาม บุกรุก และถือครอง เป็นจำนวนมาก ตลอดจนเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วยนานาชาติ จนเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก
- ท้ายที่สุดก็คือ เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่และประเทศไทยมีพื้นที่ชุมน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ใช้ได้ตลอดไป

□ ผลเสีย

ไม่มีผลเสียจากการนำพื้นที่เข้าบรรจุไว้ในทำเนียบพื้นที่ชุมน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ เพราะหลักการจัดการตามอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุมน้ำ เป็นไปตามความเหมาะสมของระบบนิเวศ ซึ่งไม่มีผลกระทบต่อขอบเขตของพื้นที่ท่องเที่ยว การก่อสร้าง และไม่มีข้อห้ามในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เพียงแต่ต้องคำนึงถึงหลักการทางกฎหมาย หรือ หลักการที่นานาประเทศท้าโลกใช้ คือ การใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดเพื่อให้พื้นที่ชุมน้ำและทรัพยากรธรรมชาติใช้ได้ตลอดไป เช่น การจับปลาโดยไม่ใช้ระเบิดหรือเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย ไม่จับปลาในฤดูดูดไข่ อันเป็นการทำลายแหล่งปะรังของชุมชนในระยะยาว หรือมีการสร้างทรายกีติกาหรือร่วมกันเพื่อใช้ประโยชน์ทรัพยากร เป็นต้น

เมื่อพื้นที่ชุมน้ำได้ของไทย

ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแรนชาร์ไซต์แล้ว

-
- ◆ ชุมชนที่ได้รับการอนุรักษ์มา已久 และมีชัยชนะใหญ่ ที่ได้ชุมน้ำนั้นด้วยได้
  - ◆ กองค่าแรงจ้างช่างจำนวนไม่ใช้กี่บาทก็เปลี่ยนแปลง ประเทศไทยโดย สามารถก่อตัวใหม่ที่นี่ได้ ไม่สามารถก่อตัวใหม่ที่นี่ได้
  - ◆ บริษัทที่ได้รับประโยชน์ที่มากที่สุด คือ ชุมชนที่ได้รับการอนุรักษ์มา已久 และสามารถเพิ่มเติม พร้อมด้วยความต้องการพื้นที่ ที่ได้รับการอนุรักษ์มา已久

2 กฎภาคันธ์ วันพื้นที่ชุมน้ำโลก

ปรับปรุงข้อมูลและพิมพ์ครั้งที่ 4 มกราคม 2546 (5,000 แผ่น)

จัดพิมพ์โดยแพร์โตร

ฝ่ายความหลากหลายทางชีวภาพ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

60/1 ซอยพิบูลสงคราม 7 ถนนพระรามที่ 6 เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์ 0 2279 7186 – 9 ต่อ 127, 134, 186 โทรสาร 0 2271 3251

สนับสนุนการจัดพิมพ์โดย

โครงการจัดการและคุ้มครองพื้นที่ชุมน้ำ : การดำเนินงานตามอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุมน้ำ ภายใต้ Danish International Development Assistance (DANIDA)